

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

АПФ, година XL, Београд, бр. 2-3, март-јуни 1992, стр. 59-208

UDK 34/35

YU – ISSN 0003-2565

ЧЛАНЦИ

UDK – 321.01+342

Изворни научни рад

*др Димитрије Продановић,
научни саветник, Београд*

О КРИЗИ ДРЖАВЕ

Аутор на почетку поставља питање појма кризе државе. Сматра да међу писцима који се баве проблемом државе постоје различита схватања али и извесна сагласност када су у питању сметње које онемогућавају нормално вршење државних функција, односно остваривање циљева због којих држава постоји. Различита схватања кризе државе условљена су, према аутору, пре свега различитим теоријским схватањима, односно идеолошко-политичким опредељењима појединих писаца. При томе се има у виду основна подела на теоретичаре марксисте и теоретичаре немарксистичког опредељења. Поменути писци прво виде узроке кризе у основи у недостацима саме капиталистичке привреде засноване на експлоатацији, те стога и излаз из кризе траже у њеним оквирима. Писци немарксисти, међутим, узроке кризе углавном виде у све већим захтевима који се постављају пред савремену капиталистичку државу, посебно тзв. државу благостања, што са своје стране такође захтева државну интервенцију у привредни живот и усклађивање супротстављених интереса. Извесно заједничко схватање могућности изласка из кризе огледало би се код свих приказаних писаца у оправданом захтеву за решавањем кризних стања учешћем широких народних слојева у управљању државом, односно у остваривању њене функције заштитника општедруштвених интереса.

Кључне речи: *Држава – Криза – Узроци.*

1. Ову расправу ћемо почети речима Франсоа Хинкера (F. Hincker): "Знак је времена... што се умножавају истраживања о држави: о савременој држави, социјалистичкој држави, држави на преласку из капитализма у социјализам, држави у кризи, кризи у држави" (1).

(1) *Криза капитализма, криза друштва, криза државе, "Марксизам у свету", бр. 11, 1983, стр. 204.*

Из ових речи наведеног аутора може се видети да је једно од питања која привлаче пажњу писаца који се баве проблемом државе и питање кризе у коју држава доспева. То је сасвим разумљиво ако се има у виду улога кризе у друштву, као и што су разумљиви и предлози за излазак из кризе. Но, одмах се може поставити питање шта се подразумева под кризом државе. Међутим, одговори на то питање, као и на друга везана за државу, нису јединствени. Ипак постоји једно општеприхватљиво схватање да је реч о таквим поремећајима који ометају нормално вршење функција државе које су предвидели њени творци. Када је, међутим, реч о чиниоцима који доводе до оваквог стања и начинима њиховог отклањања, поједини аутори се значајно разликују у својим схватањима. Разлике су пре свега условљене њиховим схватањем државне функције, односно њиховим идеолошким и политичким опредељењем. Ово последње нарочито важи када се разматра криза појединих типова држава. При томе се мисли на поделу савремених држава на две основне групе: државе са капиталистичким и државе са социјалистичким друштвено-економским и политичким уређењем. Марксистички теоретичари је ограничавају на проблем кризе у капиталистичким државама испуштајући из вида социјалистичке државе, док буржоаски теоретичари обухватају овај проблем нешто шире, имајући у виду сопствене државе.

2. Сходно овим уводним напоменама, сматрамо да је оправдано најпре поменути ауторе марксисте, односно немарксисте и њихово схватање природе капиталистичких држава као сталног извора сопствене кризе. То је природа коју карактерише капиталистички начин производње из којег израстају и чијем неометаном функционисању треба да служе. Због тога ти аутори и разматрају питања кризе капиталистичких држава кроз критику капиталистичког начина производње, посебно монополистичког капитализма.

Од аутора марксистичке оријентације мислимо да је оправдано најпре споменути схватање француског аутора грчког порекла, Никоса Пуланцаса (*N. Poulantzas*), који кризу капиталистичке државе ставља у шири контекст савремене фазе монополистичког капитализма. Што се, пак, тиче самог појма кризе, Пуланцас сматра да постоји "инфлација" овог појма који се истовремено односи на економску, политичку, идеолошку кризу, као и на односе између ових облика. Када је држава у питању најважније су економска и политичка криза. Но, за разлику од буржоаских теоретичара, Пуланцас сматра да ова два облика кризе нису последица тренутних дисфункционалности пошто су економске кризе у извесном смислу "неужне за преживљавање и саму репродукцију капитализма", односно "генерички елементи кризе (захваљујући класној борби) стално су на делу у репродукцији капитализма" (2).

Све се ово *mutatis mutandis* односи и на политичке кризе чији конститутивни елемент сачињавају кризе државе, што значи да су и ту генерички елементи политичке кризе, такође захваљујући борби класа, нераздвајни од саме институционализоване политичке власти. Према

(2) N. Poulantzas, *Les transformations de l'Etat, la crise politique et la crise de l'Etat*, у књизи: *La crise de l'Etat*, Paris, 1976, стр. 21.

Пулансасу, политичка криза се састоји од низа посебних елемената као резултата "кондензације контрадикција у области политике, који се тичу како односа класа у њиховој политичкој борби - тако и државног апарата" (3) чијем прилагођавању новој стварности класне борбе доприносе. Политичка криза се такође увек артикулише у идеолошку која "подиже" вео са стварне природе државе" (4) и одражава се како међу припадницима државног апарата, тако и у области средстава масовних комуникација, образовних институција, цркве, апарата у области културе, итд.

Осврћући се посебно на савремену политичку кризу и кризу државе, Пулансас утврђује да она поред "традиционалних" садржи и неке нове аспекте, односно да се одиграва у контексту економске кризе различите од обичних цикличних криза капитализма. У погледу повезаности ове кризе с кризом државе указује на значајан преображај државног апарата капиталистичких земаља у смислу стварања "ауторитарне" или "јаке" државе, али сматра да то не указује нужно на постојање њене кризе. Овај облик државе и по престанку кризе може, према његовом мишљењу, опстати као пут "преображаја - прилагођавања" (*transformation-adaptation*) капиталистичке државе новим стварностима класне борбе" (5). Због тога често постављано питање, да ли је реч о кризи или прилагођавању (модернизацији) државе, представља у извесном смислу лажну дилему.

На повезаност класне борбе с кризом државе указује и један од познатих неомарксиста Јоахим Хирш (*J. Hirsch*) за кога буржоаска држава представља "систем који по своме начину функционисања структурно има двоструку оријентацију: с једне стране одбрану од 'дисфункционалних' захтева, а са становишта очувања доминације буржоаске класе и, с друге стране, формулисање и наметање општег (дугорочног) класног интереса буржоазије" (6) Хирш сматра да се репродукција доминације буржоаске класе стално врши на основи структуралне кризе јер класне супротности, садржане у апарату доминације, имају сталну тенденцију ремећења класне равнотеже нужне за ту доминацију. Ове се супротности огледају, с једне стране, у томе што државни апарат, како је већ поменуто у ауторовој дефиницији државе, стално мора да спречава "дисфункционалне захтеве подређене класе, док, с друге стране, треба да обезбеђује компромис међу фракцијама блока на власти. Но, отворена политичка криза настаје када борба фракција за хегемонију избије отворено, тј. када "државни апарати не успевају да обезбеде ни специфичну класну селективност нужну за стабилност политичког процеса, ни репродукцију политичке доминације буржоазије у њиховој институционалној структури и са саставом политичких функционера који треба реорганизовати на одговарајући начин" (7).

(3) Исто, стр. 25.

(4) Исто, стр. 47.

(5) Исто, стр. 55.

(6) J. Hirsch, *Le mode de reproduction et de la domination burgeoise et les crises de l'Etat*, у књизи: *La crise de l'Etat*, стр. 119.

(7) Исто, стр. 127.

Важан одређујући чинилац процеса политичке кризе, који утиче и на кризу државе, представља, према Хиршу, еволуција профитне стопе. И када се пад профитне стопе остварује на очигледан начин, а што је неизбежно на дужи рок, "владајућа класа ће бити принуђена да фронтално нападне животне и радне услове експлоатисаних" (8). Наиме, развитак класне борбе и сукоби око хегемоније између фракција владајуће класе, односно класа које из тога произлазе, а убрзани очигледним падом профитне стопе, доводе за време отворене политичке кризе до сложених промена у државним апаратима чији домет зависи од јачине класних борби и сукоба око хегемоније. Ове промене ће нужно тежити порасту физичке силе државе и јачању репресивних елемената у оквиру самих идеолошких апарата, "процесу удруженом с више или мање дубоким изменама система уставних норми који (систем) чини формални омотач државног ауторитета" (9). Међутим, у крајњој линији услови који одређују природу решавања кризе "почивају у стварним односима снаге и борбености радничке класе" (10) и могу се остваривати постепено и сукцесивно.

На сличан начин проблему кризе државе у условима монополистичког капитализма приступа и низ других претежно немачких и француских неомарксиста. Тако, на пример, Христине Буци-Глуксман (*Ch. B-Glucksmann*) сматра да је криза државе специфични тренутак структурне кризе капитализма и да њен карактер и решавање зависе од "облика државе (царистички, бонапартистички, милитаристички, буржоаско-демократски) и односа снага који у њој постоје" (11). Другим речима, у питању је "криза односа између фракција у буржоаском блоку на власти и њене реперкусије у државним апаратима у којима је непосредно присутна средња и ситна буржоазија, а радничка класа врло посредно деловањем својих борби" (12).

На сличан начин тежиште на структурну кризу у односима производње као на узрок кризе "читаве конкретне економске и друштвене формације" (13), па према томе и државе, ставља, и Пол Бокара (*P. Vossara*). Хинкер кризу државе види, пак, у њеној немоћи "да избегне суочавање у сваком питању с народним масама: она више не може држати позицију државе арбитра, државе изнад класа", те стога "предмет кризе, њено поље, јесте питање демократије" (14). Слично томе, Ж. Мари Венсан (*J. M. Vincent*) сматра да у савременој држави постоји криза руковођења (*crise de direction*) која се обавезно продужава у оно што би се, према Хабермасу (*Habermas*) и Офеу (*Offe*) могло назвати кризом легитимитета (*crise de légitimation*). То, у суштини, произлази из чињенице

(8) Исто.

(9) Исто, стр. 128

(10) Исто.

(11) Ch. Buci - Glucksmann, *Sur le concept de crise de l'Etat et son histoire*, у књизи: *La crise de l'Etat*, стр. 86.

(12) *Криза капитализма, криза друштва, криза државе*, стр. 206.

(13) Исто, стр. 204-205.

(14) Исто, стр. 221.

”да повећана интервенција државе и ширење њеног апарата нису праћени никаквим продубљивањем демократске политичке партиципације” (15).

Несумњиво је да међу марксистички оријентисаним ауторима који су се бавили проблемом кризе државе, у извесном смислу посебно место заузима Џејмс О’ Конор (*James O’ Connor*). Познат је његов рад о специфичном виду кризе државе, тзв. фискалној кризи (16), као покушај давања марксистичке анализе ”која би могла објаснити квалитативно нову улогу коју држава игра у савременом капитализму” (17). Према речима самог аутора, фискалну кризу државе представља ”тежња да владини расходи превазилазе приходе” (18), односно ”социјализација трошкова и приватно присвајање прихода” (19) који стварају структурни јаз (*structural gap*) између државних прихода и расхода. Наиме, састав државних расхода и распоред пореског оптерећења нису одређени законима тржишта, већ представљају одраз друштвених и економских сукоба између класа и група, односно њима су структурно одређени. То, у ствари, значи да је капиталистичка држава дужна да ствара услове за акумулацију капитала која доноси профит, али да при томе истовремено покушава да очува, односно ствара услове за друштвену хармонију.

Крајње решење изласка из кризе проузроковане стварањем структурног јаза између државних расхода и прихода представља, према мишљењу О’Конора, социјализам. Међутим, и постојећа капиталистичка држава мора бити способна да побољша стање убрзавањем раста друштвено-индустријског комплекса који има свој политички, економски и социолошки аспект (20). Али компетитивни сектор капитала може мало да очекује од овог комплекса јер му се организовани рад противи, или је равнодушан према његовом развоју. Изгледа да је војно-индустријски комплекс амбивалентан у односу на овај развој. Према томе, ситуација се не може битно променити без масовног социјалистичког покрета, односно онако како о томе каже О’Конор: ”Ако се идеолошка и политичка хегемонија монополистичког капитала не промени, ако није организован јединствен покрет око опозиције буџетским приоритетима монополистичког капитала - фискална криза ће наставити да дели све оне групе и страта које се данас боре у жалосној изолацији за већи део буџета или мањи део пореских оптерећења.. Оно што је потребно јесте социјалистичка перспектива, што захтева да се потребе редефинишу у колективном духу” (21).

3. Буржоаски писци који су се бавили проблемом кризе државе разликују се од наведених писаца марксистичке оријентације по томе

(15) J. M. Vincent, *L'Etat en crise*, у књизи: *La crise de l'Etat*, стр. 100-101.

(16) J. O'Connor, *The Fiscal Crisis of the State*, New York, 1973.

(17) H. Mosley, *Постоји ли фискална криза државе?*, ”Марксизам у свету”, бр. 11, 1983, стр. 250.

(18) J. O'Connor, *пом. дело*, стр. 2.

(19) *Исто*, стр. 9.

(20) В. ближе: *исто*, стр. 221.

(21) *Исто*, стр. 255.

што се нису превасходно бавили питањем функционисања капиталистичке привреде и њеним манама, већ су узроке кризе тражили у другим чиниоцима. Тако, на пример, познати правни писац Карл Дојч (*K. Deutsch*) сматра да савремена држава, која је, према њему, више или мање типично национална држава, није у стању да заштити своје грађане у случају термонуклеарног рата, нити да реши еколошке проблеме, демографску експлозију, недостатак енергије и хране. Све је то у крајњој линији довело до тога да је "прво и основно обећање владе, тј. да ће штитити животе својих грађана, постало илузорно" (22). Оно је скупа с другим чиниоцима постало извор кризе државе (23). У ствари, савремена држава, иако је суверена у том смислу да њена делатност не зависи у потпуности од сила са стране, мање је суверена у смислу класичне политичке теорије. Њене одлуке које су сада мање у стању да утичу на догађаје, односно потребе које би требало да задовољава, расле су много брже него њена способност да их задовољава.

Решење овог проблема Дојч најпре тражи на плану теорије државе сматрајући да је "одоварајући развитак теорије државе постао хитан задатак (24) и у том погледу поступа слично као Клод-Леви Строс (*Claude Levi-Strauss*) и Жан Пиаже (*Jean Piaget*) разликујући структуру и функције државе и вршећи њихову одређену класификацију (25). Осврћући се, пак, посебно на савремену државу благостања (*Welfare-State*), Дојч констатује да је овај тип државе настао сменом државе *laissez-faire* и да је за њега такође карактеристично да "несклад између нагло пораслих оптерећења државе и споро растућих могућности задовољења потреба могу продужавати опстанак постојећих криза и омогућавати настанак нових (26), али сада решење предлаже на практичном плану. Он, наиме, сматра да политички режими треба да мобилишу широке масе и да тако настане тзв. мобилишућа држава (*mobilizing state*), каква је постојала у СССР-у између 1917. и 1919, односно у Египту педесетих година и у Ирану 1979. године. Међутим, и оваква држава постоји као национална и у будућности неће бити у стању да решава све веће проблеме преживљавања и безбедности. Стога у току три деценије, тј. између 1980. и 2010. године, "ниједна држава која буде постојала као национална неће бити у стању да избегне кризу (27), те ће морати да се укључи у шире међународне, односно наднационалне организације. Поред обраћања пажње на међународни аспект односа, да би могла да опстане држава се мора

(22) K. Deutsch, *The Crisis of the State*, "Government and Opposition", Vol. 6p. 3, 1981, стр. 331.

(23) Дојч сматра да сама криза има три карактеристике: "Постојеће стање је постало неодрживо или брзо постаје таквим; стабилније и одрживије сређивање стања није сазнато или не изгледа оствариво, било због незнања, било због недостатка средстава или непостојања сагласности, односно због притиска супротстављених интереса; тражење погодног и практичног решења, његово спровођење у пракси и одлуке с тим у вези доносе се у великом временском теснацу" (*исто*, стр. 331).

(24) *Исто*, стр. 332.

(25) В. ближе: *исто*, стр. 332-338.

(26) *Исто*, стр. 340.

(27) *Исто*, стр. 341.

трудити и да обезбеди што ширу подршку народних слојева унутар своје територије, јер историјско искуство показује да светске империје "нису победиле спољне непријатељске коалиције него се свака од њих дезинтегрисала углавном изнутра (28).

Слично Дојчу и други немачки аутор, Бернд Гугенбергер (*B. Guggenberger*) узрок кризе државе види у чињеници да се пред државу касног капитализма постављају противречни захтеви, тј. захтеви за обезбеђењем пораста продуктивности у привреди уз истовремено обезбеђење легитимности власти која треба да омогући стабилност привредног и друштвеног система. У ствари, кризу изазива напетост између државе и друштва која се огледа у све већој идентификацији модерне државе са захтевима у привреди. Модерна држава запада у опасност да се потпуно идентификује с оним друштвеним циљевима који јој не остављају готово никакав простор за сопствену (*eigenständige*) политику. Држава тако у преузима гаранцију привредног процеса не будући у стању да њиме влада, иако и држава и привреда зависе једна од друге: "привреда од гаранције државних функција, а држава од сталног раста привреде без чега не би била у могућности да сноси пораст друштвених терета (29).

Све наведено може се углавном свести на чињеницу да се модерна држава креће у оквиру основног сукоба циљева који се огледа у захтеву за реформама и подизањем животног стандарда, с једне стране, и државних гаранција и стабилности привредног раста, с друге стране. Или, како аутор сликовито каже, "оно што се при томе од државе тражи јесте квадратура круга коју, као што је познато, још нико није решио: држава треба, кратко речено, да даје а да не узима (30).

Други такође важан узрок кризе државе, који је према овом аутору у извесној мери повезан с изложеним, јесте схватање да је држава све мање суверен субјект, односно представник целине (*Ganzen*). А пошто друштво са своје стране не представља јасно издељену целину него плурализам супротстављених интереса, и организациони облици државе су плуралистички обојени, односно представљају комплекс супротстављених циљева. Модерној држави стварно недостаје општа воља у погледу основних питања заједничког живота, што условљава постојање опасности да се "политика претвори или у неструктуриран хаос захтева или у средство диктатуре" (31). При томе треба имати у виду и то да модерну државу обележава и емоционална слабост руковођења (*emotionale Leistungs-schwäche*) пошто "захтев за квалитативно другачијом легитимношћу владања може настати потпуно независно од функционалне способности руковођења политичког система (32). Доказ за ово је студентски покрет усмерен против једнодимензионалне културе и потреба које се не могу задовољити повећањем потрошње.

(28) Исто, стр. 343.

(29) B. Guggenberger, *Herrschaftslegitimierung und Staatskrise*, у књизи: M. Greven, B. Guggenberger, J. Strasser, *Krise des Staates?*, Darmstadt, 1975, стр. 30.

(30) Исто, стр. 32.

(31) Исто, стр. 45.

(32) Исто, стр. 47.

Сличне идеје, посебно у погледу односа између државе и привреде, могу се наћи и код немачког аутора Вернера Хофмана (*W. Hofmann*) који полази од тога да држава мора бити подложна контроли и одговорности, тако да би се за модерну државу могло рећи да мора бити правна држава. Но, за разлику од ранијих друштвених формација у којима су носиоци друштвено-економске владавине истовремено били и носиоци политичке власти, за модерну државу је карактеристично персонално раздвајање ове две власти. Настанком ове чињенице поставио се проблем преображаја економске власти у политичку, што, према мишљењу овог аутора, представља проблем "који у његовој потпуној величини познаје једино савремено државно биће (*Staatswesen*)" (33). Хофман такође сматра да модерна држава садржи дубоку противречност: према својој идеји она је држава целог народа или идеална друштвена заједница, док је у стварности експонент неконтролисане друштвене делимичне власти (*Teilgewalt*). Из тога следи да се "стварно уређење државе налази у отвореном сукобу с идејом демократије (34).

О неким елементима кризе државе слично претходним ауторима мисли и Италијан Луиђи Баголини (*Luigi Bagolini*). Овај аутор прво констатује да се о кризи државе може говорити са становишта речи држава, али истовремено "да се на нивоу непосредног сазнања, подложног изражавању на свакодневном језику, појам државе корисно употребљава (35). Оно што га посебно приближава схватањима поменутих аутора јесте модел државе који је у кризи, односно узроци који ову кризу изазивају. То би, с једне стране, била економска клима којом доминира "религија потрошње" (*religione del risparmio*) а, с друге стране, пораст бирократије и њено освајање политичке власти. Ипак се у суштини главни проблем своди на проблем демократије, односно представљање појединачних интереса и њихову интеграцију у политичко представљање. У ствари и Баголини сматра да је "превазилажење политичке демократије у вези са захтевом за њен преображај у социјалну демократију (36).

4. Из изложених схватања извесног броја аутора који су се бавили проблемом кризе савремене државе, мада у невеликом временском распону, може се видети да сви аутори полазећи од различитих идеолошких, односно теоријских схватања о природи и функцији државе, запајају да постоје значајни недостаци који представљају сметњу функционисању државе и остварењу циљева због којих држава постоји. Као што је већ напоменуто, различити полазни основи схватања природе и функције државе наводе поменуте ауторе да недостатке који изазивају кризу државе приписују различитим чиниоцима и предлажу различита решења за њихово отклањање.

За теоретичаре марксистичке провенијенције разумљиво је што кризу савремене капиталистичке државе виде у недостацима функцио-

(33) W. Hofmann, *Die Krise des Staates und das Recht*, "Kritische Justiz", бр. 1, 1968, стр. 3.

(34) *Исто*, стр. 6

(35) L. Bagolini, *La crisi dello stato*, "Il Politico", бр. 2, 1968, с. 243.

(36) *Исто*, стр. 254.

нисања саме капиталистичке привреде која, према њиховом схватању, представља базу за државу као њену надградњу, односно "арену" у којој се води класна борба условљена експлоататорским капиталистичким начином производње и расподеле. Стога и решење кризе превасходно виде у структурним и другим изменама у систему капиталистичке привреде и њеном функционисању, односно у увођењу социјалистичког друштвеног и државног уређења.

Теоретичари буржоаских земаља који сматрају да држава треба да буде заштитник општедруштвених интереса, узроке кризе углавном виде у све већим захтевима постављеним пред државу, посебно тзв. државу благостања. Те захтеве, како мисле, држава не може да задовољи без све већих интервенција у привреди, што изазива нове проблеме пре свега због постојања различитих и често супротстављених интереса које треба помирити.

Што се тиче схватања марксистичких теоретичара о кризи буржоаске државе и капиталистичком начину производње и расподеле као једном од главних узрока ове кризе, оно је у извесној мери прихватљиво у оном делу који садржи предлоге за начин изласка из кризе увођењем социјалистичког начина производње, али несумњиво представља промашај. У највећу кризу су запале баш државе засноване на социјалистичким начелима марксистичког порекла које ову кризу нису успеле да преброде. О томе теорија тек треба да каже своју реч.

Ако би се покушала наћи бар једна заједничка нит која би спајала схватања свих наведених аутора који се баве проблемом кризе државе, можда би се могло рећи да је то захтев за што већом подршком, односно учешћем широких слојева у управљању државом, што би био пут изласка из кризе. Као што је поменуто, све шири захтеви упућени буржоаској држави, који представљају један од главних узрока кризе, такође захтевају ради изласка из кризе и све веће оптерећење грађана државном интервенцијом у привреди заснованој на капиталистичком начину производње. Разумљиво је да све ово може захтевати уношење извесних измена у привредни, па и политички систем, односно структуру саме државе у складу с постојећим захтевима. И уколико савремена буржоаска држава као правна држава у овоме буде успела, нема сумње да ће утолико лакше излазити из стања кризе и бити у могућности да без већих потреса обавља своју функцију заштитника општедруштвених интереса.

(Примљено 10.11.1992)

*Dr. Dimitrije Prodanović,
Research Counselor, Belgrade*

THE STATE IN CRISIS

Summary

First analyzed is the issue of the notion of the crisis of state which is treated in different ways in literature, although some degree of agreement does exist regarding the hindrances to normal functioning of state and fulfilling of aims otherwise natural for the state. The basis for differences are different theoretical and ideological-political standpoints, mostly related to marxist and non-marxist theoreticians. The first ones see the causes for the crisis in the shortcomings of capitalist economy based on exploitation, so that the way out of it are effected within such framework. The latter authors, on the other hand, find the causes of the crisis of state in ever greater requirements from the contemporary capitalist state, and more particularly from the so-called welfare state. These, in turn, require state intervention in the sphere of economy and the coordination of conflicting interests.

Some common denominator in terms of proposing possible way out of the crisis is found in a justified request to settle the crisis situations through the participation of wide layers of population in the management of the state, namely in the realization of its functions of the protector of general social interest.

Key words: *State. – Crisis. – Causes.*

*dr Dimitrije Prodanović,
conseiller scientifique, Belgrade*

DE LA CRISE DE L' ETAT

Résumé

L'auteur soulève au début la question de la notion de la crise d'Etat. Il considère que parmi les auteurs qui s'occupent du problème de l'Etat, diverses opinions existent, mais aussi un certain degré d'accord lorsqu'il s'agit de questions d'entraves qui sapent l'exercice normal des fonctions de l'Etat, c'est-à-dire la réalisation des objectifs en raison desquels l'Etat existe. De l'avis de l'auteur les divers concepts de la crise d'Etat sont le résultat avant tout des diverses conceptions théoriques, c'est-à-dire des diverses orientations idéologiques et politiques de certains auteurs. L'auteur pense là avant tout à la principale division des théoriciens en marxistes et non marxistes. Ces premiers voient les causes de la crise avant tout dans les défauts de l'économie capitaliste elle-même, économie basée sur l'exploitation et c'est pourquoi il cherchent la sortie de la crise dans les cadres de cette économie. Les auteurs non marxistes voient les causes de la crise principalement dans les exigences de plus en plus grandes posées devant l'Etat capitaliste contemporain, notamment devant l'Etat d'opulence, ce qui exige aussi une intervention de l'Etat dans la vie économique et l'harmonisation des intérêts opposés. Un certain concept commun des possibilités de sortir de la crise se refléterait chez tous les auteurs traités dans la revendication justifiée en vue du règlement des situations de crise moyennant la participation des larges couches du peuple dans la gestion de l'Etat, c'est-à-dire dans la réalisation de sa fonction de protecteur des intérêts sociaux généraux.

Mots clé: *Etat. – Crise. – Causes.*